

ТРАГИЧНА СУДБИНА БРАЋЕ БАЊАЦ

КРСТ ОД КРВИ

Симо Брдар снима филм о нашим затвореницима у немачким логорима у Норвешкој за време Другог светског рата, чију трагедију доживљава као библијску

Логор у Ботну
у којем су била
браћа Бањац

Фото: Музеј Крвавог пута

САША ДИМИТРИЈЕВИЋ
из Осла

Година је 1943. и 14. јула пратимо крвави пут... Свакодневица интернираца: стражар убија Милоша. Њих 354 је страдало за две и по године на краткој траси смрти од Рогнана до Лангсета крај које се налазио један од најсуровијих немачких логора у Норвешкој. Свакодневица или ништа необично је јединствено по томе што се улило у легенду с Милошевом крвљу којом је његов рођени брат Марјан, колико је руком захватио, развукао крст на стени. Крст сав од крви.

Крвави крст опстаје деценијама. Када почне да бледи пошто је изложен суровој природи, Норвежани црвеном бојом освежавају траг браће Бањац.

Крвави пут је екранизован играним филмом југословенско-норвешке копродукције 1955. године. Крвави крст ће добити и свој документарни филмски запис ове године. Половина кадрова је снимљена усред љуте зиме у снегом покривеном Салтдалу. Половина ће бити снимљена на јесен у сезони бербе винограда у Клековцима. Симо Брдар је симболичком белог снега и црвеног вина написао сценарио по којем је и режирао филм "Крвави крст":

- Белина изазива у мени веома дубоке емоције, то је прича о нашим прецима који су стигли и даље од Поларног круга, а то је време Дугог светског рата. Један безгрешан ратар

из села Клековци код Босанске Дубице бива ухапшен и без икаквог разлога доведен у Јасеновац, где му је масакрирана породица, убијени жена и деца, па онда доведен у Земун, затим бродовима, возовима, бескрајним путовањима одведен северније од Поларног круга, и ту је уморен. Један чудесан круг и једна потреба да се ова дивна слика Норвешке пренесе крвавом сликом као опомена да је лепота свеprisутна, али да је и зло ту негде.

Филм ће бити пун емоција.

- Стражар, кога су звали Ђора, иживљавао се над логорашима. Најпре би изабрао будућу жртву, ликовео унапред, жртва је страховала, говорила је састрадалницима да ће бити убијена. Међутим, спаса није било. Ђора је пуцао у Милоша. Марјан га је узео у наручје и он умире на рукама брата. То је библијски мотив, то је античка трагедија. Марјан спушта његово тело

и крвљу црта крст на стени. Оно што је дивно и велико, што краси овај народ јесте да Норвежани тај крст освежавају црвеном бојом, чувајући поруку за сва времена. За мене је то равно библијском распећу и ја ћу покушати својим скромним могућностима да ту причу претворим у филмске кадрове.

Симо већ дуго жели да сними овај филм.

- Ја живим на подручју Босанске Дубице четири и по деценије. Део приче казује Марјанов унук Марјан који узгаја диван племенити виноград. У том винограду имају и винарију и винску салу у којој су фотографије на ту тему. Прича ће добити једноставну људску димензију, душевну, блиску... Винску!

...јер вино је крв Исусова. Ето филма на тему снега и дивне норвешке свежине, трага Милошеве крви и вина клековачког. Ја сам тај мали скромни крстосац, у овом случају крста Милоша Бањца. „Мртви живима очи отварају“, слоган је једног нашег песника на споменику у Јасеновцу, и моја намера је да се неко од житеља у Ботну сретне са житељима у

Има преко тридест међународних награда.

- У својој средини је најтеже добити награду. Гану ме један секунд, права мера су дела. И што дуже трају ја сам њихов прави ехо. Неки моји филмови већ дуго живе. Приказани су и у Кневету, Њујорку, Иркутску, Москви, Санкт Петербургу...

Презиме је давније пре њега стигло у Норвешку, Брдаре сам сретао у списковима интернираца.

- Мојих пет рођака је било интернирано у нацистичке логоре у Норвешкој. Преживели су захваљујући солидарности норвешког народа, као чињеници а не као некој глазури. Брдар који није стигао је мој деда Симо, чије име носим. Убиле су га усташе

Симо Брдар
пред Крвавим
крстом с
каменом за
Сашу Бањца

Симо Брдар
на Крвавом путу

Славко Брдар
испред Музеја
Крвавог пута

Клековцима. Значи живи са живима, да се надахну опоменама мртвих и пренесу то на потомке. То је култура сећања.

Култура сећања је Симинова професија.

- Годинама сам радио у спомен подручју Јасеновац, који је на трећем месту по броју страдалих, а по методама ликвидације нема премца, одмах иза Аушвица и Треблинке. О њему се мало зна. Злочин геноцида не застарева. Потомци не могу бити кажњени, али може бити изнесена истина.

Мисли да ће ово бити 31. или 32. филм његове омиљене кратке форме.

- Краћом причом казати што више, што Фјодор (Достојевски), што Библија каже: „Зрно клицу даје“, и ја покушавам да направим једно мало зрно, да га посејем, да оно преноси поруку. Учесници у реализацији овог филма су једна бескрајна људска њива која ће оплодити поруке младим људима.

Терје
Торкилдсен
(десно) и Саша
Димитријевић на
Југословенском
ратном гробљу
у Ботну на којем
почива и
Милош Бањца

Фото: К. Дисеруд

у Земуну. Да је дошао, вероватно би преживео.

Симо Брдар је са коте историје, Крвавог крста, понео камен виноградару Саше Бањца. Камен је понео и камерман Славко Брдар, који је стигао и да слика за „Илустровану Политику“. Селфи снимак је направио испред Музеја Крвавог пута.

Симов посебно драгоцен сувенир је стоматолог Терје Торкилдсен. "Северњак из којег сија сунце", како га описује, био му је изузетан домаћин. Логистику је одрадио дописник „Илустроване“, који годинама другује са бившим председником Салтдала. Симо Брдар хвали Терја Торкилдсена, Терје Торкилдсен хвали и Горана Миловановића, преводиоца који живи у Рогнану. Искрсао је и проблем, али на велику радост, Терје се насикирао због вејавице другог дана снимања. Симо јој се радовао јер се уклопила у сценарио. Дао је Бог. ■